

Краснюк Є.О., бакалавр, Кулак Н.В., к.н. з держ. упр.

Київський національний університет технологій та дизайну

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОРОЗУМІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. У статті проаналізовано новітні тенденції щодо вивчення право розуміння в Україні. Охарактеризовано сучасний стан проблеми праворозуміння. Класифіковано основні типи право розуміння. Окреслено напрям останніх трансформаційних процесів щодо право розуміння в Україні.

Ключові слова: праворозуміння, право, розуміння права, юридична наука.

Краснюк Е.А., бакалавр, Кулак Н.В., к.н. с гос. упр.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПОНИМАНИЯ В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Аннотации. В статье проанализированы новейшие тенденции изучения правопонимания в Украине. Дана характеристика проблематики правопонимания. Классифицированы основные типы правопонимания. Определены направления последних трансформационных процессов правопонимания в Украине.

Ключевые слова: правопонимание, понимание права, юридическая наука.

Krasnyuk E., Kulak N.

Kyiv National University of Technologies and Design

THE ACTUAL PROBLEMS OF DISADVANTAGES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EURO INTEGRATION

Abstract. The article analyzes the latest trends in the study of the right to understanding in Ukraine. The current state of the problem of legal thinking is characterized. The main types of understanding are classified. The direction of the recent transformational processes concerning the right of understanding in Ukraine is outlined.

Keywords: legal understanding, understanding of law, legal science.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Наявність значної кількості змін в сучасній українській юриспруденції, обумовлених європейським вектором розвитку України вимагає створення нових за якістю засобів розуміння права. Враховуючи вищезазначене вагоме значення набуває аналіз класичних та новітніх підходів до праворозуміння.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Проблеми праворозуміння України в умовах євроінтеграції були розглянуті в роботах таких вітчизняних вчених і науковців як: І. Беззуб, Є. Бурлая, Г. Лук'янова, О. Гончаренко, М. Пампура, В. Селіванова, І. Тімуш та інших.

Метою статті є дослідження проблем, щодо праворозуміння в умовах євроінтеграції України.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У зв'язку із тим, що праворозуміння, або розуміння права являє собою розумовий процес, спрямований на осмислення права, яке пов'язане з конкретним життєвим буттям, що постійно змінюється – єдиного його визначення у сучасній науці не існує. На процес розуміння права постійний вплив здійснюють велика кількість чинників таких як релігія, мораль, політика, міжнародні стосунки, що обумовлює множинність підходів до праворозуміння.

Згідно юридичної енциклопедії право розуміння є «усвідомленням правової дійсності через призму правових теорій, доктрин, концепцій. Воно є формою пізнання сутності і ролі права у регулюванні суспільних відносин, що заснована на науковому обґрунтуванні правових явищ, незалежній правовій культурі і правосвідомості громадян» [1, с. 3].

С.І. Алаїс тлумачить праворозуміння як парадигму пізнання правових явищ [2, с. 3], а С. С. Алексеев у визначенні праворозуміння ставить акцент на сукупність правових явищ, він вважає, що «праворозуміння є певною, насамперед науковою, категорією, яка відображає процес і результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, що включає в себе пізнання права, його оцінку та ставлення до нього як до цілісного соціального явища [3, с. 169].

П.М. Рабінович пише, що праворозуміння — це відображення у людській свідомості за посередництвом поняття «право» того явища, яке оцінюється як корисне для задоволення потреб існування й розвитку певного суб'єкта або ж безпосередньо цих потреб [4].

А.В. Міцкевич вважає, що «Термін «праворозуміння» охоплює не тільки саме поняття права і, тим більше, його визначення. Воно включає в себе низку інших загальнотеоретичних категорій та понять, які охоплюють всю систему правових явищ, а також філософських та соціологічних категорій, які відображають зв'язки права та інших соціальних явищ. Але все ж таки пошуки праворозуміння закономірно стосуються самого поняття права, як єдиного специфічного явища та його визначення» [5, с. 11–12].

Історично, в процесі розвитку правових вчень сформувалися різні підходи до право розуміння, які прийнято поділяти на групи. Існує декілька класифікацій, але найбільш поширеним є поділ праворозуміння на вузьке та широке, або відповідно моністичне та плюралістичне (легістське та юридичне).

Юридичний тип праворозуміння в основі має розмежування права і закону, а легістський тип праворозуміння базується на ототожненні закону і права.

Так праворозуміння згідно легістському типу правом є сукупність законодавчо закріплених норм, або владних приписів держави.

Згідно з юридичним типом праворозуміння, право являє собою соціальне явище, що регулює соціум, що має власну об'єктивну сутність, яка не залежить від державної влади.

Таким чином прибічники вузького розуміння права (легісти, моністи) вважають, що право це лише система правил поведінки. Прихильники широкого розуміння права (юристи, плюралісти) розуміють право, як явище відмінне від правил поведінки, як свободу свідомості та особистості.

За змістом вузьке розуміння права це засіб регулювання суспільних відносин, який регулює ці відносини державними нормами та правилами. Ці правила визначені потребами (умовами) суспільного життя, встановлюються державою, та забезпечуються її примусом.

Таким чином прибічники вузького розуміння права ототожнюють його із законом, або із сукупністю нормативно-юридичних актів.

Сутність широкого розуміння права полягає у постулаті про те, що право відрізняється від юридичної норми та правил поведінки, та в залежності від обставин є явищем, яке включає в себе всі фактори суспільства. Прихильники теорії широкого підходу до праворозуміння ототожнюють право із правовідносинами та правосвідомістю.

Розглянемо більш детально ці два класичних напрями юридичної науки.

Науковці відносять до вузького напрямку розуміння права теорії юридичного позитивізму, «чисту» теорію права Г. Кельзена, теорію нормативного розуміння права, історичну школу права.

Розглянемо найвпливовіші з них.

Так теорія юридичного позитивізму є найпоширенішою із теорій юридичної науки періода ХІХ – початку ХХ ст. Яскравими вченими представниками цієї школи виступали Г. Бергб, Дж. Бермам, Г.А. Меркель, Д. Остін, К. Шершеневич.

Фундаментом цієї теорії є відмова від можливості пізнання категорії «сутність права», та ствердження того, що наука може лише встановлювати послідовність і черговість явищ на основі емпіричного методу.

Представники позитивістського підходу вважали, що юридична наука – це наука про позитивне право.

Сучасна теорія юридичного позитивізму модернізувалася у теорію неюридичного позитивізму, та має суттєві відмінності. Головна відмінність полягає в тому, що юридичний позитивізм розглядав право таким як воноє, а неюридичний позитивізм трактує право таким, яким воно йому представляється за умов суттєвості обставин. Незмінним залишився постулат про те, що право є неоднозначним явищем.

До спірних сторін юридичного позитивізму вчені відносять позиції:

– за якими відбувається ігнорування змістовної, та моральної сторони права - догматизм у погляді на значення нормативного наказу (з наказу народжується реальність);

– за якими право спроможно використовувати як засіб свавілля зі сторони держави, яка є законодавцем;

– за яким відбувається монізація підходу до ролі держави в питаннях співвідношення держави та права(державна творець та господар права);

Позитивними сторонами юридичного позитивізму є:

– акцентування на важливості ролі держави у правових реаліях;

– спрямованість на розробку формалізованих аспектів юридичної науки;

– визнання права суспільним регулятором правопорядку;

– здійснення систематизації права;

– відокремлення права від ідеології.

Найсильнішою з юридичних теорій вузького розуміння права є «чиста теорія права» Г. Кельзена, або юридичний нормативізм. Розробником цієї теорії є Г. Кельзен.

В основі теорії лежать філософські погляди І. Канта, які Г. Кельзен трансформував у постулат про те, право само по собі існує у дійсності явище. Тому юридична наука має займатися лише аналізом позитивного права, без впливу на нього психологічних, економічних та моральних факторів. Г. Кельзен вимагав «чистоти» права, та був проти використання філософських категорій щодо справедливості, або несправедливості оцінки права. Згідно думки Г. Кельзена факт не є основою дійсності норми права.

Спірними сторонами «чистої теорії права» вчені вважають:

– ігнорування моральної складової права;

– неврахування політичних та соціальних факторів утворення правових норм;

– схвалення думки що право може виступати як знаряддя необмеженої влади держави;

Позитивними сторонами вважаються:

До сильних сторін можна віднести:

– закріплення наукової позиції про нормативність, та загальнообов'язковість права;

– дослідження та розроблення механізму реалізації права.
– Таким чином, вагомим внеском представників вузького підходу до праворозуміння в юридичну науку можна вважати позиції, які розроблені представниками цієї течії, а саме:

- право є загальнообов'язковим правилом поведінки;
- право є формальним;
- норма права має бути забезпечена державою;
- правовий припис має бути забезпечений державним примусом;
- право є гарантом та регулятором порядку в суспільстві.

Наведені вище позиції розуміння права реально втілюється в сучасне життя.

В юридичній науці існує й широкий підхід до розуміння права, або плюралістичний. Цей підхід об'єднує соціологічну, природно-правову, психологічну та інтегративні концепції права.

Розглянемо природно-правову школу права, як типового представника течій у юридичній науці.

Природно-правова школа права є найпоширенішою в правовій науці. Прихильники природно-правової школи розділяють норми права на норми позитивного права і норми права природного. Позитивним правом є право закріплене в законодавством, так виражене в звичаях прийнятих державою. Природним правом є норми, що надані людині від природи.

Позитивне право по суті є змінне завдяки тому, що вони міняються по волі законодавця у зв'язку із змінами часу та іншими обставинами. Природне право є незмінним та вищим за позитивне право.

Сучасні позиції природно-правової школи права закріплені у Загальній декларації прав людини (1948 р.), яка закріплює головні невідчужувані права людини: право на життя, рівність перед законом, на власність, у Конституції України (1996 р.).

Вагомим внеском природно-правової школи в розвиток юридичної науки стало позиції, які тепер закріплено в нормативно-правових актах демократичних країн світу, а саме:

- обов'язок держави додержуватись та природного права, забезпечувати ситуацію при якій позиції природного права є похідними у нормативно-правових актах;
- обмежувальна функція права у питаннях втручання у життя особи;
- право на справедливість владних приписів.

Слабкими сторонами природно-правової школи залишаються питання пов'язані із механізмом забезпечення справедливості права у зв'язку із тим, що забезпечення виконання владних приписів завжди пов'язано із використанням сили, що суперечить самій суті самого природно-правового напряму.

Позитивним є плюралізм підходів до розуміння права. В ході проведеного автором дослідження було з'ясовано, що в кожній із правових шкіл наявні позитивні та слабкі положення щодо такого феномену як розуміння права, тому автор погодиться із думкою тих науковців, які виступають за інтеграцію найбільш доцільних для права позицій, що існують у сучасних правових школах.

Необхідно зазначити, що інтегрований підхід до розуміння права є не новим. Так умовно до інтегрованих підходів відносять марксистську та ненормативну концепцію права.

Марксистська концепція права ставить право в залежність від класової сутності держави. Ненормативна школа окрім класового чинника враховує загально-соціальні позиції.

Висновки Таким чином всі правові школи в питаннях праворозуміння намагалися створити модель розуміння права, яка б формувала та регулювала соціальні та державні процеси. Кожен науковець виходив з точки зору рівня розвитку суспільства, політичних аспектів, економічного стану певної території. В результаті ми отримали всебічне дослідження феномену право розуміння, що дає можливість науковцям впливати на законодавчі процеси більш плідно і дієво.

Список використаної літератури

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – 992 с.
2. Алаїс С. І. Проблема праворозуміння в основних школах права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / С. І. Алаїс. – К., 2003. – 20 с.
3. Алексеев С. С. Теория права / С. С. Алексеев. – Х.: Бек, 1994. – 223 с.
4. Рабінович П. М. Сутність праворозуміння / П. М. Рабінович // Право України. – 2007. – № 9. – С. 3–7.
5. Мицкевич А. В. Общее «нормативное» понятие права и его место в марксистском правопонимании / А. В. Мицкевич // Советское государство и право. – 1988. – № 6. – С. 11–12.